

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

©2025 ГАПОНЕНКО Г. І., ПИСАРЕВСЬКИЙ М. І., ПОДЛЕПІНА П. О., ШАМАРА І. М.

УДК 338.48-6:39](477)
JEL: L83; Z31; Z32

Гапоненко Г. І., Писаревський М. І., Подлепіна П. О., Шамара І. М. Концептуальні засади розвитку етнічного туризму в Україні в умовах повоєнного відновлення

У статті досліджено концептуальні засади розвитку етнічного туризму в Україні в умовах повоєнного відновлення як одного з перспективних напрямів культурно-пізнавального туризму. У контексті післявоєнної трансформації українського суспільства етнічний туризм розглядається як ефективний інструмент інтеграції культурного досвіду та національної пам'яті, що є надзвичайно актуальним для подолання травматичних наслідків війни та відновлення соціальної єдності. У дослідженні окреслено шість основних способів взаємодії туристів із місцевими спільнотами в контексті етнічного туризму, які забезпечують глибоке культурне занурення, соціальну інтеграцію та сталий розвиток територій. Серед них: участь у традиційних культурних заходах, майстер-класи з ремесел, проживання в родинах, волонтерська діяльність, діалог і культурний обмін, а також залучення громад до створення туристичних продуктів. Наукове обґрунтування кожного з підходів базується на авторитетних теоріях – від концепцій культурних вимірів і живої спадщини до соціального конструктивізму та community-based tourism. Встановлено, що етнічний туризм має значні передумови для успішного функціонування та розвитку. Визначено, що сучасні етнотуристичні практики в Україні мають потенціал для перетворення на сталий соціально-економічний ресурс регіонального розвитку. Особливу увагу приділено аналізу чинників, які стримують розвиток цього виду туризму, зокрема зруйнованій інфраструктурі та слабкій координації на державному рівні. Наукова новизна статті полягає в розробці авторської концептуальної моделі етнічного туризму як чинника соціокультурної стабілізації та національної консолідації в умовах післявоєнної відбудови. Визначено ключові вектори залучення етнотуризму як платформи для міжнародного партнерства, гуманітарного співробітництва та посилення м'якої сили держави. Модель спрямована на створення конкурентоспроможного, інклюзивного та стійкого етнічного туризму, який може відігравати важливу роль у відновленні регіонів, підвищенні соціального капіталу та утвердженні позитивного образу України у світі.

Ключові слова: етнічний туризм, повоєнне відновлення, ревіталізація культурної спадщини, автентичні туристичні продукти, міжкультурний діалог.

Табл.: 4. Бібл.: 21.

Гапоненко Ганна Ігорівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3014481/hanna-haponenko/>

Писаревський Микола Ілліч – кандидат економічних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 6, Харків, 61022, Україна)

E-mail: pisarevskiy@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3981-5149>

Подлепіна Поліна Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, заступник директора Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 6, Харків, 61022, Україна)

E-mail: podlepina@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7877-5901>

Шамара Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: shamara@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2431-9185>

UDC 338.48-6:39](477)
JEL: L83; Z31; Z32

Harpenko H. I., Pyarevskiy M. I., Podlepina P. O., Shamara I. M. Conceptual Principles of Ethnic Tourism Development in Ukraine in the Conditions of Post-War Recovery

The article studies the conceptual principles of the development of ethnic tourism in Ukraine in the context of post-war recovery as one of the promising directions of cultural and cognitive tourism. In the context of the post-war transformation of Ukrainian society, ethnic tourism is considered an effective tool for integrating cultural experiences and national memory, which is highly relevant for overcoming the traumatic consequences of the war and restoring social unity. The study outlines six main ways for tourists to interact with local communities in the context of ethnic tourism, which ensure deep cultural immersion, social integration, and sustainable development of territories. These include participation in traditional cultural events, craft workshops, staying with families, volunteer activities, dialogue and cultural exchange, as well as involving communities in the creation of tourism products. The scientific substantiation for each approach is based on authoritative theories – from the conceptions of cultural dimensions and living heritage to social constructivism and community-based tourism. It is determined that ethnic tourism has significant prerequisites for successful functioning and development. It is further determined that modern ethnotourism practices in Ukraine have the potential to transform into a sustainable socioeconomic resource for regional development. Special attention is given to the analy-

sis of factors that hinder the development of this type of tourism, particularly the destroyed infrastructure and poor coordination at the State level. The scientific novelty of the article lies in the development of an original conceptual model of ethnic tourism as a factor for sociocultural stabilization and national consolidation in the context of post-war recovery. The key vectors for engaging ethnic tourism as a platform for international partnership, humanitarian cooperation, and enhancing the soft power of the State have been identified. The model is aimed at creating competitive, inclusive, and sustainable ethnic tourism that can play an important role in the recovery of regions, increasing social capital, and establishing a positive image of Ukraine in the world.

Keywords: ethnic tourism, post-war recovery, revitalization of cultural heritage, authentic tourist products, intercultural dialogue.

Tabl.: 4. **Bibl.:** 21.

Haponenko Hanna I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of World Politics, Diplomacy and Tourism Business, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3014481/hanna-haponenko/>

Pysarevskyi Mykola I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Director of the Education and Research Institute «Karazin Institute of International Relations and Travel Business» of V. N. Karazin Kharkiv National University (6 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: pisarevskiy@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3981-5149>

Podlepina Polina O. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Deputy Director of the Education and Research Institute «Karazin Institute of International Relations and Travel Business» of V. N. Karazin Kharkiv National University (6 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: podlepina@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7877-5901>

Shamara Irina M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of World Politics, Diplomacy and Tourism Business, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: shamara@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2431-9185>

У сучасному світі туризм перетворився на значущий глобальний чинник, який не лише сприяє економічному розвитку, але й виконує важливу функцію соціокультурного зміцнення суспільства. Він дедалі більше постає як інструмент міжкультурного діалогу, засіб формування колективної ідентичності та збереження культурної спадщини. Відповідно до положень Закону України «Про туризм» держава визнає туризм однією з ключових галузей, що формує національну культуру й економіку [1]. Особливої актуальності в останні десятиліття набуває один із підвидів культурно-пізнавального туризму – етнічний туризм, який також називають ностальгічним або етнографічним. Його суть полягає в організації подорожей у регіони, які мають історичне або культурне значення для туристів, зокрема це місця, де проживали їхні предки, родичі або самі туристи, які з тих чи інших причин були змушені залишити ці території в минулому.

Слід підкреслити, що етнічний туризм не лише виконує функцію економічної діяльності, а й виступає важливим соціокультурним явищем, яке сприяє глибшому розумінню культурної самобутності народу, збереженню національного коду та духовного досвіду [5]. Історія, традиції, звичаї та обрядовість є носіями ментальних характеристик нації, і саме через ці складові реалізується культурне самовираження народу. Етнотуризм, як форма занурення у традиційне життя, стає інструментом задоволення глибинних духовних потреб людини –

потреби в самоідентифікації, належності до етнічної спільноти, розумінні власного походження.

Цей феномен охоплює широке коло цільової аудиторії, хоча найчастіше до нього залучаються особи старшого віку, які прагнуть повернутися до місць власної молодості або віддати шану культурним традиціям своїх предків. Проте не менш активно етнотуризм розвивається й серед молоді, особливо в контексті самопізнання, формування національної свідомості та патріотичного виховання. У контексті сучасної туристичної індустрії етнотуризм формує окрему нішу, що базується на високій зацікавленості у збереженні й популяризації нематеріальної культурної спадщини. Завдяки діяльності туристичних агентств чимало людей знаходять далеких родичів, відновлюють втрачені родинні зв'язки або просто занурюються в культурну атмосферу регіонів, де колись жили їхні предки.

Серед науковців, які досліджували феномен етнічного туризму, варто згадати таких авторитетних дослідників, як В. Сміт, який ще у 1977 році визначив етнічний туризм як подорож із метою вивчення культури, способу життя та глибинних традицій екзотичних народностей [14]. Австралійський учений Б. Кінг акцентував увагу на мотивації етнічного возз'єднання, що актуально для іммігрантів, які повертаються на історичну батьківщину [15]. Американські науковці Р. Макінтош, С. Гольднер і Дж. Рітчі підкреслювали значення етнічного туризму для спостереження

за «екзотикою» культур у природному середовищі їх існування [17]. Британські дослідники С. Харрон і В. Вайлер підкреслювали прагнення туристів «проникнути» в первісну, не модернізовану культуру [13]. А китайський дослідник Лі Юнь узагальнив попередні напрацювання, вказуючи, що етнічний туризм – це пошук екзотичного культурного досвіду через безпосередній контакт із представниками інших етнічних груп [16] (табл. 1).

У вітчизняному науковому полі важливе значення має дослідження професора Ігоря Бочана, який вважає етнотуризм потужним засобом вивчення краєзнавчих і країнознавчих ресурсів України, а також механізмом пізнання духовних і матеріальних цінностей етнографічних спільнот [2]. Водночас Ірина Кулаковська наголошує на ролі етнотуризму у формуванні національної самосвідомості молодого покоління, самоідентифікації та патріотичному вихованні [8]. Важливо зазначити, що в межах етнотуристичних маршрутів можливо відвідувати компактні поселення етнічних меншин, які не мають власних державних утворень, проте відіграють вагомий роль у культурному ландшафті України.

Протягом значного періоду часу в українському законодавстві дефініція «етнічного туризму» була відсутня, що створювало певні перешкоди для

його системного розвитку та правового регулювання. Лише у 2016 р., зі стратегічним визначенням пріоритетів розвитку туристичної та курортної галузей України до 2026 р., етнічний туризм був офіційно ідентифікований як окремий вид внутрішнього туризму [10].

Метою статті є визначення теоретико-методологічних засад і підходів до розвитку етнічного туризму в Україні в контексті повоєнного відновлення, з урахуванням збереження культурної спадщини, стимулювання міжетнічного діалогу та соціально-економічного відродження регіонів.

У сучасному глобалізованому світі, де міжкультурні взаємодії стають дедалі інтенсивнішими, етнічний туризм постає не лише як форма пізнання культурного різноманіття, але й як важливий інструмент зміцнення міжнародних зв'язків і розвитку міжкультурного діалогу. Як підвид культурного туризму етнічний туризм базується на інтересі до традицій, звичаїв, побуту та духовного спадку етнічних спільнот, що проживають як у межах власної держави, так і в інших країнах.

Етнічний туризм сприяє формуванню позитивного образу держави на міжнародній арені шляхом демонстрації її культурного багатства, етнолінгвістичної унікальності та спадкових традицій. Учасники таких подорожей мають мож-

Таблиця 1

Визначення етнічного туризму провідними науковцями України та світу

Автор(-и)	Визначення етнічного туризму
В. Сміт	Подорож із метою вивчення культури, способу життя, глибинних традицій екзотичних народностей; включає відвідування домівок, поселень, спостереження за обрядами
Б. Кінг	Подорож, основною мотивацією якої є етнічне возз'єднання, тобто зустрічі з людьми, близькими за етнічною належністю, зокрема в країнах Північної Америки та Австралії
Р. Макінтош, С. Гольднер, Дж. Рітчі	Подорож з метою спостереження за культурою і способом життя по-справжньому екзотичних народів, зазвичай у природному середовищі їхнього проживання
С. Харрон, В. Вайлер	Етнічний туризм – прагнення проникнути в первісну культуру, не спотворену модернізацією, зазвичай у сільських громадах у віддалених регіонах
Лі Юнь	Туризм, спрямований на пошук екзотичного культурного досвіду через взаємодію з відмінними етнічними групами, включно зі спогляданням артефактів, ритуалів і традицій
В. Кифяк	Поїздки з метою побачень із рідними та близькими
Ф. Шандор, М. Кляп	Різновид туризму, під час якого туристи відвідують місця свого історичного проживання
І. Бочан	Складова людських цінностей, спрямована на пізнання краєзнавчих і країнознавчих ресурсів, ознайомлення з цінностями етнографічних груп у місцях їхнього компактного проживання
І. Кулаковська	Засіб збагачення духовної культури та виховання національної самосвідомості, самоідентифікації через відвідування місць, пов'язаних з родинною історією туриста
М. Орлова	Підвид пізнавального туризму, метою якого є ознайомлення з матеріальною та духовною культурою певного етносу

Джерело: складено авторами за [2; 6–9; 13–17].

ливість безпосередньо взаємодіяти з представниками інших народів, що знижує рівень етноцентризму, долає стереотипи та сприяє формуванню толерантного світогляду.

Завдяки етнічному туризму відбувається транснаціональний обмін культурними цінностями, ремісничими технологіями, гастрономічними традиціями, а також досвідом у сфері збереження нематеріальної спадщини. Такі обміни часто супроводжуються налагодженням довгострокових партнерств між громадами, туристичними організаціями, науковими інституціями та муніципалітетами різних країн, що створює передумови для міждержавного співробітництва в гуманітарній сфері.

Крім того, етнічний туризм може бути ефективним інструментом культурної дипломатії, зокрема в умовах постконфліктних територій, де м'яка сила культури здатна долати розмежування та сприяти відновленню соціального діалогу. Він також може виступати каналом «народної дипломатії», коли міжособистісні контакти туристів та приймаючих громад стають основою для порозуміння між народами.

У процесі дослідження етнічного туризму надзвичайно важливим є структурний підхід до аналізу геопросторової диференціації його проявів. Зважаючи на культурно-історичне розмаїття, соціально-економічні відмінності, рівень туристичної інфраструктури та ступінь інтеграції етнічних спільнот у туристичні процеси, постає необхідність типологізації країн світу за моделлю організації етнічного туризму.

Такий поділ дозволяє не лише виявити спільні закономірності функціонування етнокультурних практик у туристичному просторі, але й сформулювати уніфіковані підходи до їхнього аналізу. Крім того, типологічна система сприяє розумінню різноманітності підходів до збереження нематеріальної культурної спадщини, ролі корінних і автохтонних народів, інституційного забезпечення туризму, а також специфіки міжетнічних взаємодій у межах туристичних продуктів [4].

Наведена *табл. 2* репрезентує авторську типологію країн світу в контексті організації та розвитку етнічного туризму, що ґрунтується на системному аналізі регіональних особливостей, культурного змісту туристичних практик та домінантних управлінських моделей.

Представлена типологія відображає систематизацію країн світу відповідно до специфіки організації та функціонування етнічного туризму, базуючись на поєднанні етнокультурних, геополітичних та інституційно-організаційних чинників. Основою класифікації служить домінантна форма

культурної репрезентації в туристичному просторі, рівень залучення етнічних спільнот до управління туристичними процесами, а також характер взаємодії між автентичними традиціями та ринковими механізмами.

Перший тип включає країни з виразною присутністю корінних народів, де етнічний туризм часто виступає інструментом культурного самоствердження, соціально-економічної інтеграції та екологічної стійкості. Туристичні продукти в таких країнах зазвичай формуються за участі самих громад і мають виразну етноцентричну складову.

Другий тип охоплює держави з поліетнічною соціокультурною структурою, в яких етнічний туризм набуває форми культурного діалогу між численними етнічними групами. Тут превалюють змішані моделі туристичної діяльності – від низових ініціатив до державних програм розвитку, при цьому особливого значення набуває збереження міжетнічної толерантності та автентичності.

Третій тип репрезентує країни з розвинутою туристичною інфраструктурою та усталеною культурною політикою, де етнічний туризм функціонує в межах більш широких культурно-освітніх концепцій. Основна увага приділяється збереженню нематеріальної спадщини, репрезентації етнографічних регіонів через музейну, фестивальну та інституційну практику.

З огляду на виняткову етнокультурну мозаїчність, яка склалася історично на території українських земель, Україна володіє значним потенціалом для використання етнічного туризму як чинника налагодження конструктивного міжнародного діалогу.

Етнічне розмаїття України, представлене як автохтонними етнічними групами (гуцули, бойки, лемки, кримські татари тощо), так і спільнотами національних меншин (поляки, угорці, румуни, болгар, євреї, німці), створює унікальні можливості для міжкультурної комунікації через туристичні практики. Організація тематичних етнотурів, фестивалів національних культур, гастрономічних маршрутів та інтерактивних етнографічних подій сприяє формуванню позитивного образу України як мультикультурної, відкритої та толерантної держави.

Етнічний туризм може виступати платформою для «м'якої сили» у міжнародних відносинах, дозволяючи іноземним відвідувачам пізнати автентичні культури регіонів, встановити неформальні зв'язки з представниками етнічних громад і долучитися до процесу міжособистісного діалогу. Зокрема, через спільні туристичні ініціативи можна розвивати транскордонну співпрацю із сусідніми державами, залучаючи українські громади за кор-

Типологія країн світу за моделлю організації етнічного туризму

Тип країн	Географічні регіони / приклади країн	Організаційна модель етнічного туризму	Культурні домінанти / приклади етнотуристичних практик	Ключові виклики / пріоритети
1. Країни з домінуючою спадщиною корінних народів	Австралія, Нова Зеландія, Канада, Перу, Болівія, Еквадор, Гватемала, Мексика	Спільотно-орієнтовані програми за участю корінного населення; локальне управління	«Буш-такер», мистецтво «дотпейнтингу», церемонії маорі, марае, ткані вироби інків, археологічні об'єкти майя	Забезпечення культурної автентичності, недопущення комерціалізації, дотримання прав громад
2. Країни з поліетнічною структурою	Таїланд, Індонезія, Марокко, Ефіопія, Кенія, Грузія, Вірменія, Азербайджан	Змішані моделі (локальні ініціативи + державно-приватне партнерство); орієнтація на фестивальний туризм	Гірські племена (камени, хмонги), тороджа (похоронні ритуали), берберські ремесла, масайські поселення, кавказькі свята	Баланс між автентичністю та ринковими вимогами; збереження міжетнічної гармонії
3. Країни з високим рівнем розвитку інфраструктури та культурної політики	Японія, Китай, Індія, країни Європи	Інституціоналізовані підходи: державна підтримка, інтеграція в культурну політику, музейна інфраструктура	Скансени, історичні реконструкції, фестивалі, традиційні ремесла (гончарство, ткацтво), національні свята	Підтримка нематеріальної спадщини; залучення молоді до збереження традицій

Джерело: складено авторами за [11–15; 19; 20; 21].

доном та іноземні громади в Україні до створення двосторонніх культурних маршрутів.

Ресурсна база для розвитку етнічного туризму в Україні є надзвичайно різноманітною та багатою. Йдеться про унікальні пам'ятки архітектури, етнографічні музеї, історичні архіви, живописні природні ландшафти, що створюють комплексну платформу для реалізації глибоких і змістовних подорожей. Саме ці складові формують сприятливе середовище для всебічного ознайомлення з життям, побутом, духовними традиціями та мистецтвом певного етносу. Крім того, важливу роль у цьому процесі відіграють місцеві спільноти, які зберігають традиційні форми господарювання, побуту, ремесел і культурних практик, що стало особливо актуальним на фоні глобалізаційних викликів [12]. На нашу думку, способи взаємодії з місцевими спільнотами в межах етнічного туризму можуть бути такими (табл. 3).

Сталий розвиток етнічного туризму базується на:

- ✦ активному залученні туристів до автентичних програм, організованих місцевими громадами, що забезпечує глибоке культурне занурення та фінансову підтримку локальних ініціатив;

- ✦ пріоритетному використанні послуг місцевих підприємств, що сприяє економічному зростанню;
- ✦ формуванні культурного діалогу та поваги до традицій, збереженні культурної спадщини через участь у відповідних заходах;
- ✦ а також екологічній відповідальності та участі в природоохоронних ініціативах, що забезпечує гармонійне співіснування туризму й навколишнього середовища [3].

Застосування цих способів взаємодії з місцевими спільнотами є запорукою сталого та етично відповідального розвитку етнічного туризму, що приносить користь як туристам, збагачуючи їхній культурний досвід, так і місцевим громадам, сприяючи їхньому соціально-економічному добробуту та збереженню унікальної культурної та природної спадщини.

Особливого значення етнічний туризм набуває в умовах війни та післявоєнної реконструкції, коли міжнародна спільнота прагне глибше зрозуміти ідентичність українського народу. Туристичні продукти, засновані на етнокультурній спадщині, можуть не лише відновити довіру, але й актуалізувати спільні історичні зв'язки з іншими народами Європи та світу.

Таблиця 3

Способи взаємодії з місцевими спільнотами в етнічному туризмі

Спосіб взаємодії	Зміст і форми реалізації	Наукове обґрунтування	Очікуваний ефект
Участь у культурних заходах	Відвідування свят, обрядів, фестивалів; включення туристів до обрядових дійств	Базується на концепції культурних вимірів та уявленні про людський розвиток. Hofstede G. <i>Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values</i> . SAGE Publications. 1980	Поглиблення міжкультурного діалогу, збереження нематеріальної спадщини
Майстер-класи та ремесла	Проведення занять з традиційних ремесел: ткацтво, гончарство, різьблення тощо	Відповідає теорії «живої спадщини» ЮНЕСКО; сприяє передачі традицій у міжгенераційному середовищі. <i>Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. UNESCO</i> . URL: https://ich.unesco.org/en/convention	Активізація інтересу до автентичного культурного досвіду, підтримка локальних майстрів
Проживання в місцевих родин	Тимчасове проживання туристів у домівках громади; спільне приготування їжі, участь у побуті	Згідно з теорією соціального конструктивізму, в якій туризм розглядається як соціально сконструйоване явище, де значення та досвід формуються через взаємодію між туристами та місцевими спільнотами. Sharpley R. <i>Tourism, Tourists and Society</i> . 5 th Edition. New York : Routledge, 2018. 292 p.	Зміцнення соціальних зв'язків, формування емпатії, зростання довіри
Волонтерство та еко-ініціативи	Участь у прибиранні, озелененні, охороні природи, реставрації об'єктів культури	Підтримується концепціями сталого розвитку (ООН, ЮНЕП), принципами соціальної відповідальності. Sustainable Tourism. <i>UNEP</i> . URL: https://www.unep.org/explore-topics/resource-efficiency/what-we-do/responsible-industry/tourism	Формування екосвідомості, участь у спільному добробуті, зменшення туристичного сліду
Діалог і культурний обмін	Спілкування з носіями культури, обмін історіями, гастрономією, традиціями	Теоретично базується на культурній антропології. Geertz C. <i>The Interpretation of Cultures: Selected Essays</i> . Basic Books, 1973. Malinowski B. <i>Argonauts of the Western Pacific: An account of native enterprise and adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea</i> . London: Routledge & Kegan Paul, 1922	Деконструкція стереотипів, побудова горизонтальних відносин
Залучення місцевих жителів до туризму	Ініціатива громади у створенні туристичних продуктів, гідів, інфраструктури	Відображає підхід community-based tourism, що орієнтований на самозабезпечення. Okazaki E. A Community-Based Tourism Model: Its Conception and Use. <i>Journal of Sustainable Tourism</i> . 2008. Vol. 16. Iss. 5. P. 511–529. DOI: https://doi.org/10.1080/09669580802159594	Економічна вигода для спільноти, збереження автентичності, зростання самодостатності

Джерело: складено авторами.

Аналізуючи вплив воєнної агресії на етнічний туризм в Україні, можна констатувати домінування негативних наслідків у короткостроковій перспективі. Безпосередні руйнування, загрози безпеці та психологічний стан суспільства фактично унеможливають повноцінне функціонування галузі. Однак у середньо- та довгостроковій перспективі існують потенційні можливості для відродження та трансформації етнічного туризму. Ключовими факторами успіху стануть:

- ✦ Формування безпекового простору та відновлення територіальної цілісності України.
- ✦ Розробка та реалізація державної стратегії відновлення туристичної галузі з особливим акцентом на збереженні та відновленні культурної спадщини.
- ✦ Залучення інвестицій у відновлення туристичної інфраструктури та розвиток нових туристичних продуктів, що враховують нові реалії.
- ✦ Активна промоція України як безпечної та цікавої туристичної дестинації на внутрішньому та міжнародному ринках.
- ✦ Підтримка місцевих ініціатив та підприємств, що працюють у сфері етнічного туризму.
- ✦ Інтеграція принципів сталого розвитку та етичного туризму в усі аспекти відновлення галузі.

Одним із ключових викликів є збереження автентичності культурної спадщини в умовах необхідності її відновлення та адаптації до потенційних змін у туристичному попиті. Важливо уникнути комерціалізації та спотворення культурних цінностей, забезпечуючи їхнє шанобливе представлення [18].

Іншим важливим викликом є переосмислення ролі етнічного туризму в контексті національної ідентичності та пам'яті. Збройна агресія та масштабні воєнні дії істотно трансформували історичний наратив, надавши йому нових трагічних змістів, що потребують глибокого переосмислення, і етнічний туризм має стати інструментом не лише для демонстрації минулого, але й для осмислення сучасних викликів та формування стійкої національної свідомості.

Отже, повоєнне відновлення України відкриває унікальне вікно можливостей для переосмислення та стратегічного розвитку ключових секторів економіки, серед яких особливе місце посідає туризм. Етнічний туризм, що базується на автентичному досвіді пізнання культурної спадщини, традицій, ремесел і способу життя етнічних спільнот, має значний потенціал стати не лише важливим джерелом економічного зростання, але й потужним інструментом для зміцнення національної

ідентичності, соціальної реінтеграції та збереження культурної різноманітності країни [21]. В умовах подолання наслідків воєнної агресії стратегічно спланований розвиток етнічного туризму може стати каталізатором комплексного відновлення постраждалих регіонів та сприяти формуванню позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Водночас, розвиток етнічного туризму потребує інституційної підтримки з боку держави, зокрема шляхом створення національних і регіональних стратегій, що інтегрують туризм у сферу культурної дипломатії. Залучення місцевих громад, підтримка культурних ініціатив, розвиток інфраструктури та міжнародна промоція етнічного розмаїття України можуть стати важливими кроками на шляху до посилення її гуманітарної присутності на глобальній арені.

На нашу думку, концептуальна модель розвитку етнічного туризму в повоєнній Україні має базуватися на інтеграції чотирьох ключових компонентів – це збереження та відновлення культурної спадщини, формування автентичних туристичних продуктів, залучення місцевих громад до туристичної діяльності та промоція вітчизняних туристичних дестинацій (табл. 4).

Запропонована концептуальна модель розвитку етнічного туризму в Україні є інтегративною відповіддю на виклики повоєнної реінтеграції, культурного відновлення та міжнародної репрезентації. Її центральною ідеєю є синергія збереження та актуалізації етнокультурної спадщини, залучення місцевих громад до туристичних практик, стратегічної культурної дипломатії та забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку територій.

Збереження та розвиток етнічного туризму в Україні в умовах повоєнного відновлення передбачає комплексний підхід, що поєднує культурну, соціальну та економічну складові. Значні руйнування, завдані війною об'єктам культурної спадщини, вимагають не лише фізичного відновлення, але й стратегічного переосмислення ролі цих об'єктів у формуванні ідентичності регіонів та туристичної привабливості. Збереження спадщини в цьому контексті виступає як моральний обов'язок і водночас як передумова економічного відродження через туризм. Водночас, ефективне позиціонування України на міжнародному туристичному ринку залежить від створення унікальних, автентичних туристичних продуктів, що відображають етнокультурну специфіку територій.

Конкурентоздатність етнотуризму обумовлюється саме здатністю передати унікальний досвід, що базується на місцевих традиціях, історії та побуті. Не менш важливою є активна участь

Таблиця 4

Концептуальна модель розвитку етнічного туризму в Україні в контексті повоєнного відновлення: синергія збереження культурної спадщини, соціальної реінтеграції та економічного зростання

Складова моделі	Напрямок / підкомпонент	Опис	Функція в міжнародному діалозі
1	2	3	4
Збереження та ревіталізація культурної спадщини	Інвентаризація та оцінка збитків	Фіксація стану об'єктів спадщини для планування реставрації	Створення прозорої картини втрат для залучення міжнародної підтримки
	Реставрація та консервація	Відновлення пам'яток із дотриманням автентичності	Формування іміджу держави як захисника світової культурної спадщини
	Музеєфікація та адаптація	Адаптація об'єктів для експозиції та туристичного використання	Розширення культурного обміну через музейні платформи
	Цифровізація спадщини	3D-моделювання, AR/VR-експозиції	Інструмент для глобальної презентації української спадщини
Формування автентичного туристичного продукту	Тематичні маршрути	Відображення етнокультурної мозаїки регіонів	Інтерпретація національної ідентичності для міжнародного туриста
	Інтерактивні програми	Майстер-класи, квести, залучення туристів до практик	Створення досвіду «живого контакту» з культурою
	Сільський і агротуризм	Підтримка автентичного сільського способу життя	Побудова образу України як країни традицій та стійкості
	Фестивальний туризм	Етнофестивалі та фольклорні події	Платформа для міжкультурного діалогу та міжнародних партнерств
	Гастрономічний туризм	Дегустаційні маршрути, кулінарна автентика	«Смаки культури» як дипломатичний інструмент зближення
Залучення громад і соціальне підприємництво	Кооперативи та асоціації	Локальні структури управління туризмом	Створення горизонтальних зв'язків на рівні громад
	Грантові програми	Підтримка локальних проєктів	Інструмент розвитку міжнародного технічного співробітництва
	Навчання та перекваліфікація	Освіта для зайнятості у сфері туризму	Підвищення соціальної мобільності населення
	Соціальне підприємництво	Проєкти з позитивним суспільним ефектом	Підкріплення іміджу України як соціально відповідальної держави
	Розподіл прибутків	Справедливе розподілення економічної вигоди	Підвищення довіри між громадами та владою
Стратегічний маркетинг і промоція	Національна стратегія просування	Формування єдиного іміджу України	Посилення позиціонування на глобальному туристичному ринку
	Брендування дестинацій	Створення унікальних регіональних ідентичностей	Диференціація культурних регіонів у світовому дискурсі
	Партнерства з туроператорами	Співпраця з міжнародними структурами	Залучення нових каналів культурної комунікації

1	2	3	4
	Цифрове просування	Соціальні мережі, мобільні застосунки	Оцифрована присутність культури в глобальному просторі
	Участь у міжнародних виставках	Презентація України на світових подіях	Культурна дипломатія через індустрію туризму
	Інформаційні центри	Надання якісної інформації туристам	Підвищення обізнаності про Україну як багатокультурну країну
Очікувані результати	Відновлений туристичний потенціал	Відреставровані об'єкти, оновлені маршрути	Базис для залучення міжнародних туристів і донорів
	Конкурентоздатні продукти	Інноваційні, сталого характеру	Посилення культурного експорту України
	Соціальна інтеграція через туризм	Об'єднання громад через спільну мету	Відновлення соціального капіталу через культуру
	Зростання турпотoku	Відновлення міжнародного інтересу	Інструмент просування позитивного іміджу країни
Фінальна мета	Розвиток етнічного туризму	Стійкий, інклюзивний розвиток, орієнтований на міжкультурний діалог	Формування м'якої сили України в міжнародному середовищі

Джерело: складено авторами.

місцевих громад, оскільки саме вони є носіями автентичності та рушіями сталого розвитку. Їхня інтеграція в туристичну діяльність, зокрема через соціальне підприємництво, сприяє збереженню культурного ландшафту, підвищенню добробуту населення та формуванню якісного туристичного середовища.

Усі ці зусилля повинні бути підкріплені цілісною стратегією маркетингової комунікації, яка включає промоцію регіонів, формування позитивного іміджу туристичних дестинацій та ефективне використання цифрових каналів взаємодії з цільовою аудиторією. Таким чином, розвиток етнічного туризму стає інструментом повоєнної трансформації територій, забезпечуючи як збереження культурної спадщини, так і соціально-економічне відновлення.

ВИСНОВКИ

Запропонована авторами модель розвитку етнічного туризму в Україні ґрунтується на принципах інклюзивності, автентичності та міжсекторальної взаємодії, що дозволяє розглядати етнічний туризм не лише як галузь, орієнтовану на обслуговування туристів, а як інструмент соціальної мобілізації та культурного діалогу. Збереження спадщини – як матеріальної, так і нематеріальної – набуває нової функції: вона не лише охороняється, а й інтегрується в туристичний продукт, стаю-

чи основою для національного позиціонування на міжнародній арені.

Реалізація моделі вимагатиме скоординованих зусиль органів державної влади, місцевого самоврядування, представників туристичного бізнесу, громадських організацій та наукових установ. Успішний розвиток етнічного туризму не лише сприятиме економічному відновленню постраждалих регіонів та зростанню добробуту місцевого населення, але й стане важливим чинником зміцнення національної ідентичності, збереження культурної різноманітності та формування позитивного іміджу України як держави з багатою історією та унікальною культурною спадщиною на міжнародній арені.

Перспективи подальших досліджень розвитку етнічного туризму в Україні в умовах повоєнного відновлення охоплюють міждисциплінарні напрями, що поєднують соціокультурний аналіз, регіональні студії, безпекові аспекти та інноваційні підходи до збереження нематеріальної спадщини. Зокрема, подальша наукова увага має бути зосереджена на вивченні потенціалу етнокультурних ресурсів у процесах просторової та економічної реконструкції територій, які зазнали руйнації внаслідок збройного конфлікту. Актуальним є дослідження механізмів соціальної інтеграції та між-етнічної комунікації через туризм, що базується

на локальних ідентичностях, а також формування нових інклюзивних моделей етнотуризму, здатних підтримати сталий розвиток громад.

Крім того, перспективним напрямом є розробка концептуальних підходів до цифрової репрезентації етнічної спадщини, створення інтерактивних маршрутів, а також залучення міжнародних практик і грантових інструментів для підтримки відродження культурного середовища. Розвиток етнічного туризму в повоєнній Україні потребує не лише адаптації існуючих підходів до нових реалій, але й формування інноваційних стратегій, що поєднують туризм із постконфліктною трансформацією, культурною дипломатією та національною консолідацією. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18.11.2023 р. № 1282-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-15#Text>
2. Бочан І. О. Вступне слово про етнотуризм. *Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених (м. Львів, 2 березня 2011 р.). С. 9–11.
3. Гапоненко Г. І., Євтушенко О. В., Шамара І. М., Сичугова І. С. Сталий розвиток етнографічного туризму як засіб збереження та повоєнного відновлення етнокультурної спадщини України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 216–226. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-216-226>
4. Джаман В. О., Джаман Я. В., Чаплінський П. Розвиток етнічного туризму в поліетнічному просторі (на прикладі Чернівців). *Український географічний журнал*. 2023. № 1. С. 35–45. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.01.035>
5. Дутчак О., Калуцький І. Теоретико-методологічні проблеми українського етнотуризму в контроверсійному баченні науковців. *Гілея*. 2013. № 6. С. 64–66.
6. Кифяк В. Ф. Організація туризму : навч. посіб. Чернівці : Книги-XXI, 2008. 344 с.
7. Шандор Ф. Ф., Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 334 с.
8. Кулаковська І. М. Етнокультурні ресурси Житомирщини як туристичні атракції: історіографія та джерельна база дослідження. *Культура України*. 2013. Вип. 41. С. 131–140. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kulakovska2.htm
9. Орлова М. Л. Ресурси етнічного туризму регіону : суспільно-географічна оцінка (на матеріалах Одеської області) : дис. канд. геогр. наук : 11.00.02. Одеса. 2009. 251 с.
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів

на період до 2026 року» від 16 березня 2017 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p#Text>

11. Cohen E. Ethnic tourism in mainland Southeast Asia: the state of the art. *Tourism Recreation Research*. 2016. Vol. 41. Iss. 3. P. 232–245. DOI: <https://doi.org/10.1080/02508281.2016.1188485>
12. Guo Y., Tian R. G., Vasiljeva M. Impact of pro-poor ethnic tourism on achieving sustainable development goals. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 2024. Vol. 61. P. 270–280. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2024.11.003>
13. Harron S., Weiler B. Ethnic tourism. Special Interest Tourism. London: Belhaven Press. 1992. P. 83–92.
14. Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism. 2nd Edition / Ed. by Valene L. Smith. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1989. 341 p.
15. King B. What is ethnic tourism? *An Australian perspective. Tourism Management*. 1994. Vol. 15. Iss. 3. P. 173–176. DOI: [10.1016/0261-5177\(94\)90101-5](https://doi.org/10.1016/0261-5177(94)90101-5)
16. Li Y. Ethnic tourism and cultural representation. *Annals of Tourism Research*. 2010. Vol. 38. Iss. 2. P. 561–585. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.10.009>
17. McIntosh R. W., Goeldner C. R., Ritchie J. R. B. Tourism: Principles, practices, philosophies. 12th ed. Hoboken, NJ : Wiley, 2012. 512 p.
18. Nguyen K. T. T., Murphy L., Chen T. The influence of host-tourist interaction on visitor perception of long-term ethnic tourism outcomes: Considering a complexity of physical settings. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 2025. Vol. 62. P. 304–320. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2025.02.004>
19. Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. UNESCO. 2003. URL: <https://ich.unesco.org/en/convention>
20. Tourism and Culture Synergies. World Tourism Organization. Madrid: UNWTO. 2018. DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284418978>
21. Yang L., Wall G. Ethnic Tourism: Impacts, Challenges and Opportunities. New York : Routledge, 2023. 238 p. DOI: [10.4324/9781003373964](https://doi.org/10.4324/9781003373964)

REFERENCES

- Bochan, I. O. "Vstupne slovo pro etnoturyzm. Rozvytok etnoturyzmu: problemy ta perspektyvy" [Introduction to Ethnotourism. Development of Ethnotourism: Problems and Prospects]. *Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii molydykh uchenykh*. Lviv, 2011. 9–11.
- Cohen, E. "Ethnic tourism in mainland Southeast Asia: the state of the art". *Tourism Recreation Research*, vol. 41, no. 3 (2016): 232–245. DOI: <https://doi.org/10.1080/02508281.2016.1188485>
- Dutchak, O., and Kalutskyi, I. "Teoretyko-metodolohichni problemy ukrainskoho etnoturyzmu v kontrover-siinomu bachenni naukovtsiv" [Theoretical and

- Methodological Problems of Ukrainian Ethnotourism in the Controversial Vision of Scientists]. *Hileia*, no. 6 (2013): 64-66.
- Dzhaman, V. O., Dzhaman, Ya. V., and Chaplinskyi, P. "Rozvytok etnichnoho turizmu v polietnichnomu prostori (na prykladi Chernivtsiv)" [Development of Ethnic Tourism in Polyethnic Space (The Example of Chernivtsi)]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, no. 1 (2023): 35-45.
DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.01.035>
- Guo, Y., Tian, R. G., and Vasiljeva, M. "Impact of pro-poor ethnic tourism on achieving sustainable development goals". *Journal of Hospitality and Tourism Management*, vol. 61 (2024): 270-280.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2024.11.003>
- Haponenko, H. I. et al. "Stalyi rozvytok etnografichnoho turizmu yak zasib zberezhenia ta povoiennoho vidnovlennia etnokulturnoi spadshchyny Ukrainy" [The Sustainable Development of Ethnographic Tourism as a Means of Preservation and Post-War Recovery of Ethnocultural Heritage of Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 10 (2023): 216-226.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-216-226>
- Harron, S., and Weiler, B. "Ethnic tourism". In *Special Interest Tourism*, 83-92. London: Belhaven Press, 1992.
- Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1989.
- King, B. "What is ethnic tourism? An Australian perspective". *Tourism Management*, vol. 15, no. 3 (1994): 173-176.
DOI: 10.1016/0261-5177(94)90101-5
- Kulakovska, I. M. "Etnokulturni resursy Zhytomyrshchyny yak turystychni atraktsii: istoriohrafia ta dzherelna baza doslidzhennia" [Ethnocultural Resources of Zhytomyr Region as Tourist Attractions: Historiography and Source Base of Research]. *Kultura Ukrainy*. 2013. https://tourlib.net/statti_ukr/kulakovska2.htm
- Kyfiak, V. F. *Orhanizatsiia turizmu* [Tourism Organization]. Chernivtsi: Knyhy-XXI, 2008.
- [Legal Act of Ukraine] (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-15#Text>
- Li, Y. "Ethnic tourism and cultural representation". *Annals of Tourism Research*, vol. 38, no. 2 (2010): 561-585.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.10.009>
- McIntosh, R. W., Goeldner, C. R., and Ritchie, J. R. B. *Tourism: Principles, practices, philosophies*. Hoboken, NJ: Wiley, 2012.
- Nguyen, K. T. T., Murphy, L., and Chen, T. "The influence of host-tourist interaction on visitor perception of long-term ethnic tourism outcomes: Considering a complexity of physical settings". *Journal of Hospitality and Tourism Management*, vol. 62 (2025): 304-320.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2025.02.004>
- Orlova, M. L. "Resursy etnichnoho turizmu rehionu : suspilno-heohrafichna otsinka (na materialakh Odeskoi oblasti)" [Resources of Ethnic Tourism of the Region: Socio-geographic Assessment (Based on Materials from the Odesa Region)]: *dys. kand. heohr. nauk* : 11.00.02, 2009.
- Shandor, F. F., and Kliap, M. P. *Suchasni riznovydy turizmu* [Modern Types of Tourism]. Kyiv: Znannia, 2013.
- "Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage". UNESCO. 2003. <https://ich.unesco.org/en/convention>
- Tourism and Culture Synergies. *World Tourism Organization*. Madrid: UNWTO, 2018.
DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284418978>
- Yang, L., and Wall, G. *Ethnic Tourism: Impacts, Challenges and Opportunities*. New York: Routledge, 2023.
DOI: 10.4324/9781003373964